

Кімге: Мәдениет және ақпарат министрлігі

Автор: Мейрамқали Мейіржан Айдосұлы – Ұлытау облысының дін істері басқармасы ММ діни ахуалды талдау және мониторинг, діни бірлестіктермен өзара ықпалдастық бөлімінің бас маманы

Күні: 23.09.2025

АНАЛИТИКАЛЫҚ ЖАЗБА

Тақырыбы: Жастардың әлеуметтік желідегі діни радикалды идеяларға бейімділігінің алдын алу.

Кілт сөздер: жастар, әлеуметтік желі, діни радикализм, экстремизм, алдын алу, ақпараттық қауіпсіздік, діни сауаттылық, интернет, медиа, қоғам.

Кіріспе

Қазіргі таңда әлеуметтік желілер жастардың өмірінің ажырамас бөлігіне айналды. Жастардың көп бөлігі ақпаратты ресми дереккөздерден емес, әлеуметтік желілерден алады. Бұл үрдіс қоғам үшін бір жағынан жаңа мүмкіндіктер ашса, екінші жағынан қауіп-қатерлерді де тудырып отыр. Солардың ішіндегі ең өзектісі – діни радикалды идеялардың интернет пен әлеуметтік желілер арқылы жастар санасына әсер ету ықтималдығы. Діни экстремистік ұйымдар қазіргі заманғы ақпараттық технологияларды тиімді пайдаланып, жастарға қарапайым әрі түсінікті тілде түрлі материалдар ұсынып, оларды өз қатарларына тартуға тырысады. Осы жағдай қоғамда діни тұрақтылық пен ұлттық қауіпсіздікке төнетін қатер ретінде қарастырылады.

Қазақстан Республикасы зайырлы мемлекет ретінде діни сенім бостандығына кепілдік береді. Сонымен қатар радикалды діни ағымдардың таралуына және олардың жастар санасын улауына жол бермеу – мемлекет саясатының басым бағыттарының бірі. Сондықтан жастардың әлеуметтік желідегі діни радикалды идеяларға бейімділігінің алдын алу мәселесі теориялық тұрғыдан ғана емес, практикалық тұрғыдан да ерекше мәнге ие.

Негізгі бөлім

Жастардың радикалды идеяларға бейімделуінің негізгі факторлары

Жастардың діни радикалды идеяларға бейім болуына ықпал ететін бірқатар ішкі және сыртқы факторлар бар:

1. Діни сауаттың жеткіліксіздігі. Көптеген жастар ислам дінінің түпкі мәнін, дәстүрлі діни құндылықтарды толық білмегендіктен, жалған уағызшылардың ықпалына оңай түседі. Радикалды ағымдар өз идеологиясын діннің шынайы қағидаттарымен бүркемелеп таратады, ал діни білімсіз жастар мұны ажырата алмай, олардың айтқандарын ақиқат деп қабылдайды.

2. Әлеуметтік және экономикалық мәселелер. Жастар арасында жұмыссыздықтың көбеюі, табыс табу мүмкіндігінің шектеулі болуы, сондай-ақ әлеуметтік әділетсіздікке деген сенім радикалды топтардың насихатына қолайлы жағдай жасайды. Экономикалық қиындыққа тап болған жас буын өз өміріне жаңа мағына іздеп, «әділет орнатамыз» деген радикалды идеяларға еліктеуі ықтимал.

3. Қоғамдық бақылаудың әлсіздігі. Ата-аналардың бала тәрбиесіне жеткілікті көңіл бөлмеуі, отбасындағы қарым-қатынастың салқындығы немесе мектептегі тәрбие жұмысының әлсіздігі жастарды жалған орта іздеуге итермелейді. Мұндай жағдайда олар әлеуметтік желілердегі радикалды топтардың «қамқорлығына» түсіп, соны өзіне жақын орта деп қабылдайды.

4. Интернет пен әлеуметтік желілердің қолжетімділігі. Жаһандану дәуірінде кез келген жас адам бірнеше секундта радикалды мазмұндағы ақпаратқа қол жеткізе алады. Әлеуметтік желілердегі экстремистік топтар жастарға заманауи әдістерді қолданып, тартымды бейнематериалдар мен лозунгтар арқылы ықпал етеді. Бұл әсіресе санасы толық қалыптаспаған, сыни ойлау қабілеті төмен жастар үшін өте қауіпті.

Әлеуметтік желілердің ықпалы

Әлеуметтік желілер радикалды ағымдар үшін негізгі үгіт-насихат алаңына айналды. Олар жастарды өз қатарларына тарту үшін бірнеше әдісті қолданады:

- Қысқа әрі әсерлі бейнероликтер арқылы жастардың эмоциясына әсер ету;
- Қоғамдағы мәселелерді біржақты қарастырып, жалған шешімдер ұсыну;
- Жалған діни уағыздар мен бұрмаланған діни мәтіндерді тарату;
- Жастар арасында танымал тіл мен стильде сөйлеп, сенімділікті арттыру.

Сонымен қатар, радикалды топтар әлеуметтік желілерде **жеке психологиялық тәсілдерді** де пайдаланады: жастардың әлсіз тұстарын аңғарып, оларға жеке хабарламалар арқылы жақындасады, достық қарым-қатынас орнатып, біртіндеп өз идеологиясын сіңіреді.

Тағы бір маңызды жайт – радикалды ағымдар жастарды тарту үшін геймификация элементтерін қолданады. Мысалы, ойын түріндегі тапсырмалар беру, символдар мен белгілер арқылы «ерекше қауымдастық» сезімін қалыптастыру сияқты әдістер жиі кездеседі.

Әлеуметтік желілерде осындай белсенділік жастарды радикализмге тартудың тиімді құралы болып отыр. Бұл құбылыс Қазақстан қоғамының тұрақтылығына елеулі қатер төндіріп қана қоймай, ұлттық қауіпсіздікке де ұзақмерзімді қауіп тудырады. Сондықтан бұл мәселеге тек құқықтық тұрғыдан емес, ақпараттық, тәрбиелік және мәдени-ағартушылық тұрғыдан да кешенді түрде қарсы іс-қимыл жасау қажет.

Алдын алу шаралары

Жастардың діни радикалды идеяларға бейімділігінің алдын алу кешенді тәсілді қажет етеді. ұл бағыттағы шараларды бірнеше деңгейде қарастыруға болады:

Мемлекеттік деңгейде заңнаманы жетілдіру, экстремистік контентке тосқауыл қою және ақпараттық қауіпсіздікті күшейту аса маңызды.

Білім беру жүйесінде мектеп пен жоғары оқу орындарында діни сауаттылық элементтерін енгізу, зайырлылық қағидаттарын түсіндіру арқылы жастардың сыни ойлау қабілетін арттыруға болады.

Қоғамдық деңгейде ата-аналардың жауапкершілігін арттыру, жастардың бос уақытын тиімді ұйымдастыру және олардың әлеуметтік белсенділігін қолдау қажет.

Ақпараттық кеңістікте экстремистік идеяларға қарсы сапалы, тартымды әрі жастарға жақын оң контент жасау, заманауи медиа құралдарын пайдалану маңызды рөл атқарады.

Халықаралық тәжірибе

Діни радикализмнің алдын алуда әлем елдерінің тәжірибесін зерттеу маңызды. Мысалы, Еуропа елдерінде жастар арасында сыни ойлау қабілетін дамытуға ерекше көңіл бөлінеді. Малайзия мен Индонезияда дәстүрлі ислам құндылықтарын насихаттайтын заманауи медиа-жобалар іске қосылған. Қазақстан үшін осы тәжірибелерді бейімдеп қолдану тиімді болмақ. Сонымен қатар, АҚШ-тағы тәжірибеде жастарды радикалды идеологиядан қорғау үшін арнайы қайта әлеуметтендіру бағдарламалары әзірленген. Бұл бағдарламаларда діни ағымдардың ықпалына түскен жастарға психологиялық көмек көрсетіліп, оларды қоғамға бейімдеуге баса назар аударылады.

Таяу Шығыс елдерінде діни радикализмнің алдын алу мақсатында діни лидерлер мен қоғам қайраткерлерінің беделін арттыруға, сондай-ақ жастарға дұрыс бағыт-бағдар беретін тәлімгерлік институтын дамытуға ерекше мән беріледі.

Жапония мен Оңтүстік Кореяда интернеттегі деструктивті идеялардың таралуына қарсы қатаң киберқауіпсіздік шаралары қолданылады. Бұл

елдерде жалған діни ақпаратты автоматты түрде анықтайтын цифрлық жүйелер жұмыс істейді.

Қазақстан үшін осы тәжірибелерді жан-жақты зерттеп, ұлттық ерекшеліктерге бейімдеп қолдану маңызды. Әсіресе, медиа сауаттылықты арттыру, онлайн кеңістікті бақылауды күшейту және жастардың қоғамдық белсенділігін қолдау бағыттары ерекше нәтиже бере алады.

Қорытынды

Жастардың әлеуметтік желідегі діни радикалды идеяларға бейімділігінің алдын алу – мемлекет қауіпсіздігі мен қоғам тұрақтылығы үшін маңызды міндет. Бұл мәселе тек құқық қорғау органдарының ғана емес, бүкіл қоғамның ортақ ісі болуы тиіс. Жастардың діни сауатын арттыру арқылы жалған ақпарат пен радикалды ағымдардың ықпалын азайтуға болады. Сонымен қатар, ақпараттық кеңістікте сапалы, тартымды әрі жастарға түсінікті контенттің көбеюі олардың дұрыс бағыт алуына ықпал етеді. Бос уақытын тиімді ұйымдастыру, мәдени-ағартушылық іс-шараларға тарту және спорттық, шығармашылық мүмкіндіктер ұсыну да радикалды идеяларға қарсы тұрудың пәрменді жолдарының бірі. Одан бөлек, заманауи цифрлық ортада медиа сауаттылықты дамыту – жастардың жалған діни уағыздарды ажырата білуіне, сын тұрғысынан ойлау дағдыларын қалыптастыруына ықпал етеді. Бұл өз кезегінде радикалды идеологияға төтеп беретін иммунитет қалыптастырады.

Қорыта айтқанда, жастардың әлеуметтік желідегі діни радикалды идеяларға бейімділігінің алдын алу – кешенді әрі жүйелі тәсілді қажет ететін мәселе. Тек барлық мүдделі тараптардың бірлескен күш-жігері арқылы ғана қоғам тұрақтылығын нығайтып, жастардың саналы да бейбіт өмір сүруіне жағдай жасауға болады.

Ұсынымдар

1. Жастарға арналған «Зайырлы мемлекет және дін» атты арнайы оқу курсын енгізу.
2. Әлеуметтік желілерде радикалды идеяларға қарсы ақпараттық науқандарды жүйелі түрде ұйымдастыру.
3. Діни сауаттылықты арттыру мақсатында онлайн және оффлайн семинарлар, тренингтерді арттыру.
4. Жастар арасында спорттық, мәдени және шығармашылық жобаларды дамыту арқылы бос уақытын тиімді өткізуіне жағдай жасау.

5. Жастардың психологиялық тұрақтылығын арттыру үшін мектептер мен университеттерде психологиялық қызметті күшейту.
6. Діни радикализмге қарсы күресте дәстүрлі діни бірлестіктердің әлеуетін пайдалану.
7. Халықаралық тәжірибені зерделеп, Қазақстан жағдайына бейімделген тиімді тәсілдерді енгізу.

Пайдаланылған дереккөздер тізімі

1. Қазақстан Республикасының Діни қызмет және діни бірлестіктер туралы заңы. – Астана, 2011.
2. ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі. Дін саласындағы мемлекеттік саясат тұжырымдамасы. – Астана, 2021.
3. Шаяхметов Н. Діни экстремизмнің алдын алу жолдары. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.
4. Сәдуақасов М. Жастар және діни радикализм: қауіптер мен шешімдер. – Нұр-Сұлтан, 2019.
5. Интернет-ресурстар: www.din.gov.kz, www.egemen.kz, www.inform.kz.